

حفاظت از محیط زیست

در پرتو حقوق بین الملل بشر دوستانه

(چشم اندازی برای توسعه پایدار)

با دیباچه:

دکتر فرهاد دبیری

مؤلفان:

سبحان طیبی

دانشجوی دکتری حقوق محیط زیست دانشگاه علوم و تحقیقات

دکتر بی تا آزاد بخت

عضو هیئت علمی گروه محیط زیست دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن

مجمع علمی و فرهنگی مجید

عنوان و نام پدیدآور	حفاظت از محیط زیست در پرتو حقوق بین الملل بشردوستانه (چشم اندازی برای توسعه پایدار)
مشخصات نشر	مؤلفان: سبحان طیبی، بی تا آزادبخت تهران: مجد، ۱۳۹۴
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۱۹۳-۴۱۹-۳
وضعیت فهرست نویسی	فیبای مختصر
یادداشت	فهرست نویسی کامل این اثر در نشانی: http://opac.nlai.ir قابل دسترسی است.
شماره کتابشناسی ملی	۳۸۷۰۸۲۵

هرگونه تکثیر کامل یا قسمتی از کتاب بدون اجازه پدیدآورنده، یا ناشر خلاف قانون، شرع و اخلاق است. موارد تخلف را به دفتر مرکزی «مجد» گزارش فرمایید.

حفاظت از محیط زیست در پرتو حقوق بین الملل بشردوستانه (چشم اندازی برای توسعه پایدار)

مؤلفان: سبحان طیبی، دکتر بی تا آزادبخت

انتشارات مجد

چاپ اول: ۱۳۹۴ تعداد: ۵۰۰ نسخه
حق چاپ محفوظ و منحصر «مجد» است.
دفتر مرکزی:

تهران، خیابان ۱۲ فروردین، تقاطع خیابان وحید نظری، پلاک ۱۰۸

تلفن و دورنگار: ۶۶۴۹۵۰۳۴ - ۶۶۴۰۹۴۲۲ - ۶۶۹۶۳۳۸۶

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۹۳-۴۱۹-۳

ISBN: 978-600-193-419-3

شعبه فروردین: خیابان ۱۲ فروردین، مقابل تعزیرات. پلاک ۲۸۳، طبقه دوم تلفن: ۶۶۴۹۰۹۹۸

شعبه اردیبهشت: خیابان اردیبهشت (منبری جاوید)، تقاطع شهدای ژاندارمری، پلاک ۵۷ تلفن: ۶۶۴۸۶۸۷۴

شعبه یزد: خیابان فرخی یزدی، مجتمع تجاری شقایق، طبقه هم کف - تلفن: ۰۳۵ ۳۶۲۸۶۷۰

www.majdlaw.ir

E-mail: majdlaw92@gmail.com

سیستم اشتراک پذیری «مجد»:

ارسال پیامک حاوی نام و نام خانوادگی و شغل (در صورت تمایل) به شماره ۰۲۱۶۶۴۹۰۹۹۸
فصلنامه حقوقی مجد با ارائه مقالات اساتید میرز حقوق کشور بطور منظم منتشر می شود.

فهرست مطالب

۷	دیباجه به قلم استاد عالیقدر جناب آقای دکتر فرهاد دبیری
۱۱	پیشگفتار

فصل اول: مروری بر حقوق بین الملل بشردوستانه در درگیری های

۱۵	مسلحانه بین المللی
۱۷	بخش اول: حقوق بشردوستانه در گذر زمان
۱۷	مبحث اول: زمینه بحث
۲۰	مبحث دوم: روند تحول حقوق بشر دوستانه
۴۵	بخش دوم: چارچوب حقوق بین الملل بشردوستانه معاصر (مدرن)
۴۵	مبحث اول: اشاره های به مفاهیم حقوق بشر دوستانه
۴۸	مبحث دوم: کمک های بشردوستانه ومداخلات بشردوستانه
۵۵	مبحث سوم: موارد افتراق و اشتراک حقوق بشردوستانه باحقوق بشر
۶۹	بخش سوم: اشغال نظامی و تحولات تاریخی آن ازمنظر حقوق بین الملل
۶۹	مبحث اول: زمینه بحث
۷۰	مبحث دوم: اشغال نظامی و مفهوم آن
۷۳	مبحث سوم: ساختار و مبنای حقوقی اشغال
۷۸	مبحث چهارم: اشغال نظامی وحقوق بین الملل بشردوستانه

فصل دوم: اسناد بین المللی ناظر بر حقوق بشردوستانه

۸۱	بخش اول: اصول اساسی (پایه) حقوق بشردوستانه
۸۳	مبحث اول: بررسی قواعد اساسی کنوانسیون لاهه ۱۹۰۷
۸۳	مبحث دوم: تشریح اصول اساسی کنوانسیونهای چهارگانه ۱۹۴۹ ژنو و پروتکل الحاقی ۱۹۷۷
۸۶	مبحث سوم: مقررات مشترک کنوانسیونهای ۴ گانه ژنو و پروتکل اول الحاقی ۱۹۷۷
۸۹	بخش دوم: اسناد حقوق بشردوستانه ناظر بر مخاصمات مسلحانه
۹۶	مبحث اول: اسناد بین المللی خاص
۹۶	مبحث دوم: بررسی کنوانسیون ۱۹۴۹ و کنوانسیون های چهارگانه ژنو و پروتکل اول الحاقی
۱۱۰	

فصل سوم: حفاظت از محیط زیست در مخاصمات مسلحانه ۱۴۷

بخش اول: منابع حقوق بین الملل مخاصمات مسلحانه ناظر بر حفاظت از محیط

زیست ۱۵۱

مبحث اول: منابع الزام آور ۱۵۱

مبحث دوم: منابع غیرالزام آور ۱۷۱

بخش دوم: منابع حقوق بین الملل محیط زیست ناظر بر مخاصمات مسلحانه ۱۷۳

مبحث اول: منابع الزام آور ۱۷۵

مبحث دوم: منابع غیرالزام آور ۲۱۷

بخش سوم: تأثیر تحولات اشکال حقوق جنگ در حمایت از محیط زیست ۲۲۱

مبحث اول: جنگ های کلاسیک (Classic War) ۲۲۴

مبحث دوم: جنگ های شیمیایی (Chemical Warfare) ۲۳۹

مبحث سوم: جنگ های بیولوژیک (Biological Warfare) ۲۴۸

مبحث چهارم: جنگ های هسته ای (Atomic War / Nuclear War) ۲۵۸

فصل چهارم: توسعه پایدار و حمایت از محیط زیست در زمان

درگیری های مسلحانه ۲۶۵

بخش اول: ارتباط حقوق بین الملل بشردوستانه با حمایت زیست محیطی در

مخاصمات مسلحانه ۲۶۷

بخش دوم: مطالعه موردی ۲۷۱

مبحث اول: جنگ خلیج فارس ۱۹۹۰-۱۹۹۱ (جنگ اول) ۲۸۳

مبحث دوم: جنگ کوزوو ۲۹۵

بخش سوم : دشمنی در جنگ-همکاری در چرخه توسعه پایدار ۳۰۷

جمع بندی و نتیجه گیری ۳۱۳

فهرست منابع و مآخذ ۳۳۱

پیشگفتار

جامعه جهانی از دیرباز شاهد نآرامی‌های زیادی در سطوح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی بوده است. آهنگ جنگ مبنای حل و فصل اختلافات بوده و کمتر زمانی را می‌توان یافت که صلح ابزار حل اختلافات قرار بگیرد. به شهادت تاریخ، نوع بشر هیچگاه نزاع را از سر خود دور نکرده و همیشه به عنوان گزینه‌ای در برنامه خود قرار داده است. جنگ افروزی‌هایی که بنای آن بر گسترش قلمرو، منفعت‌طلبی‌های نامشروع، توسعه و تضادهای متنوع، گردنکشی‌های نابخردانه و بحران‌های پیش‌رو بوده، هیچگاه قدیمی نشده و همچنان در قرن حاضر شاهد تاخت و تازهای زیادی می‌باشیم. شاید به جرات بتوان گفت تا کنون جامعه جهانی ابزار مهار کننده محکمی را در جهت رفع اختلافات حادثه به کار بسته و یا نتوانسته بکارگیرد. سیاست‌زدگی‌ها، سیاست‌بازی‌ها و سیاسی‌کاری‌ها پیرامونی‌افت همیشگی عملکرد صحیح جامعه ملل بوده و تا کنون رنگ‌کهنه‌گی به خود نگرفته است. قدرت‌مداران و تصمیم‌سازان عرصه بین‌المللی چشم خود را بر روی واقعیات بحرانی جامعه جهانی بسته‌اند و به هر نوع جنایت به دیده اغماض می‌نگرند. هرگاه الویت‌های بشری بر پایه سیاست‌بازی‌های قدرت‌مداران جهان تعیین گردیده بحران‌ها افزایش یافته است. در طی مخاصمات مسلحانه یکی از الویت‌هایی که هیچگاه به آن وقعی نهاده نشده بحث حفاظت از محیط زیست است. تا کی بایستی به چشم ببینیم که طبیعت حیات بشری در حال شخم خوردن توسط نوع بشر در اثر هوسرانی‌های بی‌مورد است. متأسفانه هر روز که به پیش می‌رویم بحران‌های زیست‌محیطی نوظهور گریبان زیست کره را می‌گیرد. از جمله این بحران‌ها، مخاصمات مسلحانه است که محیط زیست پیرامونی را به نابودی کشانده است. همچنین بحران‌های زیست‌محیطی دیگر از جمله بحران آب نیز عامل برخی مخاصمات مسلحانه بوده و امکان این مسأله می‌رود که بازهم شاهد بی‌رحمی‌های بشر نسبت به طبیعت باشیم. جنگ‌های خانمان سوز در دهه‌های اخیر نظیر جنگ اعراب و اسرائیل، عراق بر علیه ایران، عراق بر علیه کویت، نیروهای ائتلاف بر علیه عراق و همچنین جنایات یوگسلاوی، رواندا، درگیری‌های کنگو و فجایع اسف‌بار فلسطین و کرانه باختری و تحرکات تروریستی در قالب درگیری‌های مسلحانه در سوریه، داعش در عراق و بحرین ما را به این اندیشه وادار می‌دارد که هنوز هم سلاح داوری، حل و فصل کننده اختلافات میان دول بوده و هنوز هم تسلیحات پیشرفته نظامی نقش اول سیاست‌های مداخله جویانه و زورمدارانه را ایفا می‌کند. هرچند نمی‌توان به صورت موسع نگاهی متفاوت به جریان مخاصمات مسلحانه

بین المللی از منظر قواعد حقوق بشردوستانه در طول درگیری ها داشت اما در این جریانات به وفور نقض حقوق بشر دوستانه بین المللی را شاهد و گواه هستیم و متأسفانه قواعد حقوقی در این مخاصمات نابرابر به شدت نقض و اجرای معاهدات دستخوش تحولات نابسامان فجایع انسانی قرار گرفته و چارچوب های قانونی نظام بین المللی را دچار خدشه ساخته است. اگرچه تحقیق و تتبع در خصوص این دست مسائل بار مسئولیت ارائه راهبردهای موثر را بیش از پیش افزایش می دهد اما وظیفه انسان دوستانه اقتضای پرداختن به این مسائل را در قالب یک پژوهش ایجاب می نماید تا مسائل پیرامونی در خصوص نقض آشکار حقوق بین الملل بشردوستانه مورد مذاقه قرار گیرد. در واقع در طی مخاصمات مسلحانه نه تنها نظامیان بلکه غیرنظامیان همیشه مورد ظلم و جور و فجایع پیش آمده جنگی قرار می گیرند که به این مهم در مجموعه قواعد حقوق بین الملل بشردوستانه عرفی و کنوانسیونهای موجود پرداخته شده است. هرچند چارچوب این پژوهش مباحث مهم حقوق بشردوستانه در طی مخاصمات مسلحانه را در بر می گیرد اما رویکرد مطالعه ما بحث حفاظت و حمایت از محیط زیست در طی مخاصمات مسلحانه با نگاهی به توسعه پایدار است. نکته حائز اهمیت اینکه حقوق بشر دوستانه بیش از پیش نمود پیدا کرده و کمکیهای بشردوستانه به یک قاعده امری تبدیل گشته، که مرهون نگاه مدرن جهانیان به هستی، کره مسکون، محیط زیست و حقوق بشر می باشد. بنابراین شایسته است که جامعه بین المللی در برابر نقض گسترده حقوق غیرنظامیان و نقض حقوق بشری و اصول کرامت و آزادی انسانی اقدامات بایسته ای انجام دهد. این تحقیق بر اساس مطالعات کتابخانه ای صورت پذیرفته و هدف از این پژوهش بررسی روند حمله های نظامی، اشغال و تحقیق پیرامون رعایت یا عدم رعایت موازین حقوق بشردوستانه در طول درگیری های مسلحانه بین المللی با امعان نظر به تحرکات نظامی می باشد.

از آنجا که چندسالی است رشته حقوق محیط زیست در مقطع کارشناسی ارشد و دکتری در چند دانشگاه تاسیس شده و یکی از دروس اختیاری این رشته حقوق حفاظت محیط زیست در مخاصمات مسلحانه می باشد، خواندن این اثر را به دانشجویان این رشته و همچنین دانشجویان کارشناسی ارشد حقوق بین الملل توصیه می نمایم. در این فرصت مغتنم نویسندگان اثر سیاس ویژه خود را از بذل توجه و تفقد ویژه استاد گرانقدر جناب آقای دکتر فرهاد دبیری (استاد حقوق بین الملل و مدیر گروه حقوق محیط زیست دانشگاه علوم و تحقیقات) به سبب ارائه نقطه نظرات ارزنده و نگارش دیباچه بر این اثر اعلام می دارند. در این راستا از اساتید گرانقدر جناب آقای دکتر علی اکبر ایزد پرست (استاد حقوق و روابط بین الملل دانشگاه آزاد اسلامی شیراز) و جناب آقای

دکتر سید عباس پورهایشمی (استاد حقوق بین الملل و عضو هیات علمی گروه حقوق محیط زیست دانشگاه علوم و تحقیقات و پژوهشگر ارشد مرکز مطالعات حقوق بین الملل دانشگاه مونترال کانادا) به سبب ارائه نقطه نظرات مفید و ارزنده و همراهی همیشه گسی شان با نویسندگان اثر کمال تشکر را داریم. همچنین از دوست ارجمند و گرامی **جناب آقای دکتر پیمان نامیان** (دکتری حقوق جزا و مدرس دانشگاه) به سبب پیگیری و ارائه نظرات مفید و سازنده تشکر می نماییم. در همین راستا از مدیریت محترم انتشارات حقوقی مجد جناب آقای دکتر سید عباس حسینی نیک به سبب حمایت بی شائبه از چاپ اثر و سرکار خانم یوسفی به سبب پیگیری کمال سپاس و امتنان را داریم. امیدوارم این اثر مورد توجه مخاطبان دانشمند و اهل علم قرار بگیرد و هرچند هر اثر علمی دچار نقصان و کمبودهایی است اما این انتظار می رود که خوانندگان محترم نویسندگان اثر را از نظرات ارزنده و نقدهای سازنده بهره مند سازند.

سبحان طیبی بی تا آزاد بخت

تابستان ۱۳۹۴